

POSUDOK OPONENTKY

habilitačnej práce – súbor publikovaných vedeckých prác s názvom :
„Sociálna opora a teórie sociálnych sietí v kontexte práce
s obyvateľmi marginalizovaných rómskych komunit.“

Autorka: Mgr. Jurina Rusnáková, PhD.

Pracovisko: FSV Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, SR.

Oponentka: doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD.

Pracovisko: CMTF Univerzity Palackého v Olomouci, ČR.

Úvod

Téma sociálnej opory je najmä v psychologickom a sociologickom výskume pomerne dôkladne spracovaná. Podstatne menej je ale výskumne reflektovaná vo vzťahu k rómskemu etniku a ešte menej vo vzťahu k obyvateľom žijúcim v marginalizovaných rómskych osadách na Slovensku. Z tohto aspektu je potrebné oceniť výskumné aktivity habilitantky.

Predmetom posúdenia bol súbor troch publikácií:

1. Rusnáková, Jurina – Čerešníková, Miroslava: *Sociálna opora a sociálne siete Rómov: analýza druhov sociálnej opory v sociálnych sieťach*. Nitra : UKF, 2015. 136 s. ISBN 978-80-558-0947-2. (podiel habilitantky 50%). Chýba počet AH.
2. Rusnáková, Jurina – Rochovská, Alena: *Sociálne vylúčenie, segregácia a životné stratégie obyvateľov rómskych komunit z pohľadu teórie zdrojov*. 2016. In Geografický časopis. ISSN 0016-7193, vol. 68, no. 3 (2016), p. 245 – 260. (podiel habilitantky 50%) Chýba počet AH.
3. Rusnáková, Jurina et al.: *Social Support in Context of Perceived Crisis Situations in Roma in Slovakia*, 2017. In Rusnáková, J. (ed.) *Discussions about Inclusion of Marginalized Groups in Context of Social Services: Proceedings of Scientific Studies and Marginalized Groups in Context of Social Services: Proceedings of Scientific Studies and Scientific Works*. Wien: Internationale Stiftung Schulung, Kunst, Ausbildung, 2017. ISBN 978-3-9504061-3-9. p. 38 – 94 [3,12 AH]. (podiel habilitantky 50%)

Spoločnou témou všetkých troch predkladaných prác je sociálna opora v sociálnych sieťach marginalizovaných Rómov. Uvedená výskumná téma bola témou vedeckého projektu VEGA V-1/0206/13, ktorého vedúcou riešiteľkou bola práve habilitantka. Daná téma korešponduje s vedným odborom sociálna práca. V odbornej literatúre vzťahujúcej sa k sociálnej práci slovenskej (ale i českej) proveniencie je v podstate výskumne nespracovaná. O to viac je potrebné oceniť, že bol realizovaný základný výskum.

Súbor prác bol predložený s komentárom habilitantky, v ktorom krátko objasňuje aj výber teoretických východísk (systémové teórie) a ich aplikáciu v sociálnej práci. Domnievam sa, že komentár je príliš stručný – habilitantka mohla (a mala) najmä objasniť aspoň v základných obrysoch kľúčové kategórie súboru diel, tak ako sú v aktuálnom diskurze sociálnej práce diskutované. Zvolená teoretická perspektíva sociálnej práce mala byť predsa len predstavená a to v kontexte súčasného európskeho diskurzu aspoň antiopresívnej alebo kritickej sociálnej práce.

Čiastkové posudky jednotlivých predložených publikačných výstupov

Rusnáková, Jurina – Čerešníková, Miroslava: *Sociálna opora a sociálne siete Rómov: analýza druhov sociálnej opory v sociálnych sieťach*. Nitra : UKF, 2015. 136 s. ISBN 978-80-558-0947-2. (podiel habilitantky 50%).

Predložená vedecká monografia dvoch autoriek je jedným z výstupov výskumného projektu VEGA. Prezentuje výsledky dotazníkového zisťovania. Obsah je tvorený piatimi kapitolami, pričom prvé dve možno označiť ako teoretické východiská (predstavené koncepty sociálnej opory a sociálnych sietí). Nasleduje prezentácia metodológie, výsledkov výskumu a diskusia.

Text prvej kapitoly, zameraný na sociálnu oporu je veľmi podobný textu tretej hodnotenej štúdie zameranej na sociálnu oporu, čo je možné pripísať na vrub skutočnosti, že oba texty vznikli v rámci rovnako zameraného výskumu.

Koncept sociálnej siete je vymedzený pre potreby monografie, takže je skôr všeobecnejší. Autorky sa zamerali na charakteristiku funkčnej sociálnej siete, jej štruktúru (uzly, väzby), význam rodiny. Stručne sú objasnené i koncepty sociálneho kapitálu (Coleman, Bourdieu). Vo vzťahu k téme monografie je potom zásadná podkapitola 2. 2, kde je sústredená pozornosť na sociálne siete v kontexte sociálneho vylúčenia a chudoby Rómov. Považujem ju za prínosnú, pretože referuje o súčasnom stave rozpracovanosti témy vo výskume.

Popis metodológie výskumu je (s výnimkou metodologických východísk), keďže ide o rovnaký výskum, v podstate totožný so štúdiou o sociálnej opore (predložená v anglickom jazyku).

V predloženej monografii sú prehľadne prezentované výsledky výskumu vzťahujúce sa k zdrojom a druhom sociálnej opory. Sú prezentované v prehľadných tabuľkách; použité boli vhodné štatistické testy.

Analýza je založená na predpoklade, že subjektívne vnímanie sociálnej opory, jej zdrojov a ich kvality je závislé od vzťahu k typu rómskeho osídlenia („rozptýlení“, „koncentrovaní“ a „segregovaní“), v ktorom respondenti žijú. O akých ďalších premenných je možné uvažovať? Ktoré výskumné zistenia považujete za prínosné pre prax sociálnej práce s obyvateľmi marginalizovaných lokalít?

Diskusia (s. 111 – 125) je pomerne rozsiahla. Jej prvých cca 5 strán je skôr všeobecných, v ďalších častiach sú ale diskutované významné výskumné zistenia.

Celkovo je možné konštatovať, že predložená vedecká monografia je štandardne spracovaná a prináša originálne výskumné zistenia. Je zrejmé, že to nebolo cieľom monografie, ale predsa musím poznamenať, že výskumná téma je riešená optikou skôr psychologického výskumu.

Rusnáková, Jurina – Rochovská, Alena: *Sociálne vylúčenie, segregácia a životné stratégie obyvateľov rómskych komunit z pohľadu teórie zdrojov*. 2016. In *Geografický časopis*. ISSN 0016-7193, vol. 68, no. 3 (2016), p. 245 – 260. (podiel habilitantky 50%)

Cieľom článku je poukázať na možné súvislosti medzi priestorovým vylúčením, každodenným rozhodovaním a životnými stratégiami Rómov s využitím teórie zdrojov (Burawoy et al., 2000). Článok referuje o zisteniach dvoch výskumov, realizovaných v rokoch 2010-2011 (VEGA č. 1/0596/10) a v rokoch 2013 – 2015 v rámci projektu VEGA č. 1/0206/13. Kým prvý výskum bol zameraný na zisťovanie životných stratégií obyvateľov rómskych osídlení, druhý už bol priamo zameraný na skúmanie sociálnej opory a sociálnych sietí Rómov. Tento výskum prebiehal v dvoch etapách (kvalitatívnej a kvantitatívnej). V článku sú ale prezentované predovšetkým zistenia z kvalitatívnej časti výskumu v kontexte ďalších výskumov iných autorov. V štúdiu sú konštatované v podstate očakávané zistenia, napr. že „terénni sociálni pracovníci sú omnoho kritickejší ako samotní obyvatelia osád so životnými podmienkami v segregovaných osadách“ (s. 255), alebo že „šírka sociálnej siete, resp. početnosť sociálnych zdrojov nemusí hovoriť o jej kvalite, prípadne spokojnosti človeka s ňou.“ (s. 254); „prevaha segregovaných Rómov ...vzťahy so zástupcami majoritného obyvateľstva nemá“ (s. 257). Zo záverov sú pre sociálnu prácu prínosné najmä: pomáhajúci profesionáli môžu byť prepojením na prostredie mimo etnických skupín (s. 254); „spoliehanie sa na sociálne a občianske zdroje sa javí byť ako jedna z fungujúcich stratégií založených na dostupnosti zdrojov.“ (s. 257)

Je možné konštatovať, že ide o štandardnú akademickú štúdiu, ktorá prináša originálne výskumné zistenia autoriek.

Rusnáková, Jurina et al.: *Social Support in Context of Perceived Crisis Situations in Roma in Slovakia*, 2017. In Rusnáková, J. (ed.) *Discussions about Inclusion of Marginalized Groups in Context of Social Services: Proceedings of Scientific Studies and Marginalized Groups in Context of Social Services: Proceedings of Scientific Studies and Scientific Works*. Wien: Internationale Stiftung Schulung, Kunst, Ausbildung, 2017. ISBN 978-3-9504061-3-9. p. 38 – 94 [3,12 AH]. (podiel habilitantky 50%)

Predložená štúdia šiestich autorov a autoriek, pričom podiel Mgr. Rusnákovej, PhD. predstavuje 50% , prezentuje čiastkové výsledky kvantitatívneho výskumu, zameraného na vnímanie krízy a krízových situácií Rómami, ktorí patria medzi marginalizované skupiny slovenského obyvateľstva (v komparácii s pohľadom respondentov slovenského etnického

pôvodu), na stratégie ich riešenia v kontexte sociálnej opory a na mapovanie preferovaných oblastí sociálnej opory.

Kľúčová kategória štúdie – sociálna opora – je najprv definovaná na s. 40 ako „*pomoc, ktorá je poskytovaná druhými ľuďmi človeku, ktorý sa nachádza v záťažovej situácii. Všeobecne ide o činnosť, ktorá človeku v tiesni jeho záťažovú situáciu určitým spôsobom uľahčuje*“ (Křivohlavý, 2001, s. 94). Chýba objasnenie výberu tejto širokej definície, ktoré je následne doplnené upozornením na dôležitosť sociálno-ekonomického statusu pri zvládaní záťažových, aj každodenných situácií.

Následne v inej časti štúdie (s. 51 – 59) je pojem dôkladnejšie objasnený. Adekvátne možnostiam štúdie sú prezentované tri prístupy uplatňované v psychologickom výskume sociálnej opory - psychologicko-medicínsky, sociálno-konstruktivistický a interakčný a dva modely konceptu sociálnej opory – „model priameho účinku“ a „nárazníkový“ model. Autori si zvolili teórie, ktoré sú využívané v rámci psychologicko-medicínskeho a interakčného prístupu.

Ďalšie kľúčové pojmy ako napr. kríza, záťažové životné situácie, náročné životné situácie sú opäť vymedzované z aspektu psychológie, pričom sú uvádzané české a slovenské zdroje.

Zvolená kvantitatívna výskumná stratégia je vo vzťahu k zvolenej populácii pomerne problematická. Autori ale pri tvorbe výskumnej techniky (dotazník) využili nielen štandardizované dotazníky, ale aj výsledky analýzy pološtruktúrovaných rozhovorov, ktoré realizovali v rámci výskumného projektu.

Metodika výskumu a výskumného súboru je veľmi dobre popísaná. Výskumu sa zúčastnilo 413 Rómov z dvoch samosprávnych krajov (Košický a Banskobystrický), v nich z piatich okresov a 17-tich obcí, čo je možné považovať za primerane veľký súbor.

Výskumné zistenia sú prezentované prehľadne – podľa jednotlivých výskumných otázok a sú štandardne popísané. Diskusia je v zásade zameraná na najdôležitejšie výskumné zistenia.

Štúdia je vzhľadom na výskumnú tému skôr spracovaná zo psychologického aspektu. Je ju možné zaradiť medzi štúdie vo výskume pre sociálnu prácu. Prináša originálne výskumné zistenia.

Otázky:

1. Charakterizuje súčasný stav výskumného diskurzu v sociálnej práci vo vzťahu ku konceptom sociálnej opory, sociálneho kapitálu a životnej situácie.
2. Objasnite možnosti danej výskumnej témy optikou vedy o sociálnej práci.
3. Ktoré výskumné zistenia Vami realizovaných výskumov považujete za významné pre prax sociálnej práce?
4. Doplnite údaje o počte autorských hárkov u predložených publikačných výstupov.

Záver

Predložený súbor publikovaných výstupov ako celok je možné hodnotiť ako v zásade pomerne dobre supľujúci habilitačnú prácu. V zásade ide o prezentáciu výskumov realizovaných autorkou od roku 2010 (prvý výskum (VEGA č. 1/0596/10) a publikovaných v rokoch 2015, 2016 a 2017. Ide teda o nové výsledky základného výskumu v danej téme.

Z metodologického hľadiska sú všetky štúdie kvalitne spracované.

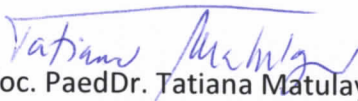
Slabšou stránkou súboru prác ako celku (a táto je daná práve faktom, že v dvoch prípadoch boli predložené výskumné štúdie – článok, kapitola v kolektívnej monografii) je, že chýba dôslednejšia teoretická reflexia kľúčových kategórií a konceptov, poukázanie na kritické miesta, či dôslednejšie objasnenie stanovísk habilitantky.

Vzhľadom na skutočnosť, že predložený súbor prác je predkladaný pre habilitačné konanie vo vednom odbore sociálna práca je určitým nedostatkom v podstate absencia aspektu sociálnej práce. Realizované výskumy je možné považovať za výskumy užitočné pre sociálnu prácu.

Napriek uvedenej pripomienke sa ale domnievam, že predložený súbor prác zodpovedá požiadavkám podľa § 1 ods. 3 písm. c kladeným na habilitačné práce po obsahovej, metodologickej aj formálnej stránke.

Odporúčam preto predložené súborné dielo k ďalšiemu konaniu a navrhujem, aby bol po úspešnej obhajobe Mgr. Jurine Rusnákovej, PhD. udelený vedecko-pedagogický titul docent v odbore 3.1.14 Sociálna práca.

V Olomouci, 27. 2.2019

doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD.
oponentka